

ÜLE-EUROOPALINE ÖKOFOORUM ÜLDSUSE OSALEMISE TEEMAL

Presidendi palee, Kisinjov, Moldaavia

17.-18, aprill 1999.aastal

SISSEJUHATUS

Käesoleva aasta aprillikuus Moldaavia pealinnas Kisinjovis toimunud Üle-Euroopalisest Valitsusväliste Keskkonnaorganisatsioonide Konverentsist võttis osa üle 100 delegaadi 33-st riigist. Konverentsil käsitleti Århusi Konventsiooni ellurakendamise seisu, arutati vajalike tegevusplaanide ja sõnastati rida nõudmisi valitsusdelegatsioonidele, kes olid tulemas järgmistel päevadel toimuvale konventsioonile allakirjutavate esimesele kokkusaamisele.

Käesolev lühiülevaade koosneb järgmistest osadest:

- Ökofoorumil koostatud Deklaratsiooni põhiseisukohad;
- Ellurakendamise seis eri maades;
- Meetmed ellurakendamisprotsessi tugevdamiseks;
- Tulevased tööstruktuurid konventsiooni tutvustavateks kampaaniateks;
- Dialoog ellurakendamisprotsessi teiste võtmeisikutega;
- Ratifitseerimise mõju Moldaavias;
- Varia (organisatsioonilised küsimused, infoallikad jne.)

Konverentsi täielikud materjalid avaldatakse lähitulevikus ning saadetakse kõikidele osavõtjatele ja teistele soovi avaldanutele (vt. allpool : "Lisainformatsioon")

"KI?INJOVI DEKLARATSIOON"¹

Konverentsi peamisi tulemusi oli nn. "Ki?injovi deklaratsioon", millega pöördui Konventsioonile allakirjutanud riikide esimese kohtumise poole ja milles esitati VVOde prioriteedid konventsiooni ellurakendamiseks.

"Ki?injovi Deklaratsioon" kutsub üles Århusi Konventsiooni võimalikult varajasele ratifitseerimisele ja ellurakendamisele ja nõuab valitsustelt tungivalt, et need peaksid kinni nii konventsioonis esitatud seadusandlikest nõuetest kui selle üldisest vaimust. Valitsustele tuletatakse meelde, et konventsioon on alles lähtepunkt ja et selle põhimõtteid tuleb edaspidi üle kanda ka tervishoiu, julgeoleku ning tarbijakaitse valdkondadesse.

Deklaratsioonis käsitletakse mitmeid, ametlike valitsusdelegatsioonide kohtumisel kõne all olnud "kuumi" teemasid, aga ka selliseid momente, mida allakirjutavate kokkusaamisel veel ei puudutatud. Nõuded valitsustele olid järgmised:

- seaduslikult siduvate meetmete väljatöötamine, mis sunniks valitsusi rajama ja ülal pidama **saasteainete registreid**, mis on osutunud reostuse vähendamise läbiproovitud vahendiks;
- Täielikud õigused üldsuse osalemiseks **geneetiliselt modifitseeritud organisme** käsitlevate otsustuste langetamisel, vähemalt neis piirides, mis on lubatud konventsiooni Lisas I loetletud tegevuste puhul tehtavates otsustes osalemisel;

¹ Deklaratsiooni täisteksti leiate allpool (vt. Edasine Info)

- efektiivne, sõltumatu ja läbipaistev Konventsioonile **mittevastavuse mehhanism**, kuhu üldsus võib esitada kaebusi ja kus avalikkus võib osaleda – selle loomise ebaõnnestumise korral lubatakse luua VVOde poolt instigeeritud tribunal;
- Tugevdada konventsiooni neid sätteid, mis käsitlevad üldsuse kaasamist poliitikate, programmide, plaanide ja seadusandlike aktide koostamisel lisades protokollid, mis nõuab **strateegilise keskkonnamõtjude hinnangu** kasutamist taolistes otsuselangetamistes, ja mis sisaldab üldsuse kaasamise nõuet;
- Strateegiad informatsiooni elektroonilise levitamise ulatuse ja kvaliteedi parandamiseks läbi selliste süsteemide nagu **internet ja geograafilised infosüsteemid**, mis oleksid tagatud läbi seadusandlike õiguste juurdepääsuks infotele elektrooniliste kanalite kaudu;
- Barjääride kõrvaldamine **juurdepääsult õigusemõistmisele** keskkonnakaitse-alastes küsimustes, kaasa arvatud parimate praktiliste lahenduste juhiste väljatöötamine, vahendite leidmine VVOde poolt algatatud kohtuprotsesside toetamiseks ja juriidiliste ekspertide koolituseks.
- **Inimeste tervist** puudutava temaatika esmatähtsaks pidamine konventsiooni ellurakendamisel, omistades suurt tähtsust juunikuus Londonis toimuva keskkonna- ja tervishoiuministrite kokkusaamise tulemustele;
- **Konventsiooni ratifitseerimine Euroopa Liidu poolt 2000 aasta lõpuks**, selle sätete täielik rakendamine EU institutsioonide poolt ja EU laienemisprotsessi käigus, ja EU fondide kanaliseerimine läbi Phare ja Tacis'e programmide konventsiooni ellurakendamise toetuseks vaha minevale institutsionaalsele ülesehitustööle;
- Konventsiooni põhimõtete rakendamine teistes **rahvusvahelistes organisatsioonides ja institutsioonides** nagu Maailma Kaubandusorganisatsioon, Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupank, Euroopa Investeerimispank ja kogu ÜROs endas;
- Suund välja töötada Arhusi Konventsiooni eeskujul **globaalne konventsioon**, millele riigid kirjutaksid alla aastal 2002 toimival *Earth Summitil*.

Deklaratsioonis tehakse ettepanek, moodustada lisaks ÜRO Majanduskomisjoni ettevalmistavates dokumentides nimetatud kolmele töörühmale (Saasteainete registrid, GMO-d ja konventsioonist kinni pidamise korraldused) veel kolm töörühma, edendamaks üldsuse osalemist poliitikate, programmide, plaanide ja seaduste väljatöötamisel, juurdepääsu õigusemõistmisele ning elektroonilisi juurdepääsukanaleid keskkonna-informatsioonile.

Deklaratsioon esitati valitsusdelegatsioonidele Arhusi Konventsioonile allakirjutanute esimesel kokkusaamisel.

KONVENTSIOONI ELLURAKENDAMISE SEIS

Ökofoorumil räägiti Arhusi Konventsiooni ratifitseerimise ja ellurakendamise seisust kolme piirkonna kaupa (Endised NSV Liidu riigid, Kesk- ja Ida-Euroopa riigid ja Lääneriigid), sellele järgnes diskussioon. Peamsed võrdluspunktid olid järgmised:

- **Konventsiooni ratifitseerimine** on eri maades eri tähendusega, vastavalt sellele, kas antud maa seadusandlus nõuab vastava konventsiooniga seotud õigusaktide

kooskõlastamist enne või lubab seda ka peale ratifitseerimisprotseduuri. Isegi sel juhul, kui konventsiooni ratifitseerimine ei tähenda, et sellega seotud õigusaktid on juba muudetud, on iga ratifitseerimine oluline vajaliku 16 ratifitseerimise kokkuarvamisel, mis omakorda on eelduseks konventsiooni jõustumisele.

- Konventsiooni ellurakendamine **SRÜ riikides** toimub TACIS-e Keskkonnateadlikkuse tõstmise programmi toetusel, selle raames on mitmetes maades peetud lahtisi parlamendiistungeid ja konventsiooni avalikke arutelusid. SRÜ riikides, kes on konventsioonile alla kirjutanud, erilisi takistusi selle ratifitseerimisel ette näha ei ole (ellurakendamine võib olla palju keerulisem).
- **Kesk- ja Ida-Euroopa riikides** hindab Arhusi Konventsiooni ratifitseerimise ja elluviimise käiku ja olemasolevate seaduste vastavust konventsioonisätetega RECI poolt juhendatavate sõltumatute ekspertide võrgustik. Peetud on rida ümarlaua-arutelusid, kus on osalenud nii valitsusasutuste kui ühiskondlike organisatsioonide esindajad, edendatakse VVOde osalust ja parimaid praktilisi lahendusi konventsiooni ellurakendamiseks. Paljudes CEE riikides täpsemad ellurakenduskavad puuduvad, kuid enamuses maades toimub tegevus ratifitseerimise suunas.
- **Lääne Euroopas** kalduvad riigivalitsused väitma, et neil on juba kõik seadused Arhusi Konventsiooniga vastavusse viidud, isegi juhul, kui see päris nii ei ole. Kuigi Lääne-Euroopa riigid on omavahel väga erinevad, mis puutub seadusandlusse ka kultuuri, on kõik ühtviisi passiivsed selles osas, mis puudutab tegevusi Arhusi Konventsiooni ümber. Maades, kus oleks tarvis olemasolevaid õigusakte muuta, ei ole VVOsid praktiliselt üldse ellurakendamisprotsessi kaasa haaratud, enamarenenud seadusandlusega maades on ka VVOde kaasamine aktiivsem.
- **Maid, kes pole Arhusi Konventsioonile alla kirjutanud** või kes asuvad väljaspool ülal toodud kolme piirkonda, ei tohiks samuti ignoreerida;
- Suurt tähelepanu tuleks pöörata konventsiooni **tõlkimisele** rahvuskeeltesse, kuna eri sätteid ja fraase on võimalik tõlgendada mitut moodi.
- **Seadusandlus ja kultuur** on erinevad kuid omavahel seotud valdkonnad. Kuigi uued seadusesätted ei mõjuta koheselt kultuuri (näiteks ametnike salatsemist ja üldsuse passiivsust), võib aja möödudes muutuda ka inimeste käitumine ja see omakorda tugedab jälle seadusandlust.

KONVENTSIOONI ELLURAKENDAMIST EDENDAVALD MEETMED

Osa Ökofoorumist oli pühendatud ellurakendamise protsessi kiirendamiseks vajalike sammude läbiarutamisele. Mõned soovitusel olid seotud ametlike protseduuridega riigivalitsuste tasandil, näiteks:

- Keskkonnaministrid peaksid looma **sektoritevahelisi töörühmi**, kuhu oleksid kaasatud ühiskondlikud organisatsioonid ja teised, konventsiooni ellurakendamise seotud ministriumid, need töörühmad tegeleksid konventsiooni ellurakendamise ülevaatause ja juhtimisega. Need komiteed peaksid töötama e-posti konverentsi kasutades.
- Suurt tähelepanu tuleb pöörata konventsiooni ellurakendamise seotud **protsessidele Parlamendis**;

- Ka siis, kui juba on vastu võetud uusi progressiivseid õigusakte, tuleb kindlustada, et neid ka efektiivselt **ellu rakendataks ja jõustataks**;

Kasulik on heade **praktiliste kogemuste** alase informatsiooni vahetamine. Näiteks toodi T?ehhi Vabriigi ametlik konventsiooni ellurakendamise sekretariaat, mida juhivad VVO ja Taani, kus keskkonnaminister peab suvel sektorite vahelise konverentsi, kus arutatakse konventsiooni ellurakendamise plaane. Üldiselt olid kõik avatud protsessid alguse saanud sellest, et VVOde esindajad pöördusid ametnike poole ja palusid võimalust nendega kokkusaamiseks.

Suur osa ideedest oli seotud informatsiooni kättesaadavamaks muutmisega VVOde poolt. Märkida et Arhusi Konventsioon on kirjutatud väga ametlikus ja juriidilises sõnastuses ja et selle igas lauses on keskmiselt 63 sõna. Asjasse mitte puutuvad isikud ja isegi kampaaniate korraldamisega tegelevad inimesed on raskustes sellest aru saamisega. Arutati mitmeid ettepanekuid, kuidas konventsiooni üldsusele paremini mõistetavaks muuta.

Bulgaaria keskkonnaorganisatsioon "Borrowed Nature" esitles Arhusi Konventsiooni tutvustavat **näidislendlehte** (inglise, prantsuse ja vene keeles). Lendlehes püütakse konventsioonis kasutatud juriidilisi termineid selgitada igapäevaelu näidete varal, kus tavakodanikul on tarvis küsida informatsiooni või osaleda mõne otsuse langetamisel. Euroopa Keskkonnabüroo oli taustmaterjalina ette valmistanud VVOdele mõeldud **sissejuhatava juhise**, mis kujutas endast veidi tehnilisemat laadi konventsioonianalüüsi .

Arutati ettepanekut avaldada **Konventsiooni tutvustav juhiskäsiraamat**, mida VVOd saaksid kasutada lobby.töös ja leiti et see oleks üldsuse kaasamisega tegelevatele keskkonnaorganisatsioonidele äärmiselt vajalik. Sellises juhises ei selgitataks ainult seda, kuidas tõlgendada konventsiooni sisu seadusemuudatuste tegemisel valitsuste ja parlamentide poolt (näiteks osutades nõrkadele sätetele, kui riigis juba kehtivad seadused on läinud kaugemale, kui konventsioon) vaid samuti ka seaduste harmoniseerimisega kaasnevaid protseduure ja seda, kuidas VVOd saaksid nendes osaleda ja mõjutada tulemusi. Ettepanekud käsiraamat, mis koostatakse Ameerika Ühendriikide Keskkonnaõiguse Instituudi toetusel, tõlgitaks paljudesse keeltesse ja seda esitletakse piirkondlikel seminaridel. Hetkel otsitakse selle projekti tarvis rahastajaid.

Jõuti kokkuleppele, et ajaleht "**Participate**", mida seni kasutati peamiselt sisemise suhtlemise vahendina, peab muutma oma vormi ja muutuma kampaaniate läbiviimise tööriistaks.

Edasi peab arendama **elektrooniliste infokanalite** kasutusvõimalusi. Valitsustel on veel palju ära teha et võimaldada üldsusele juurepääsu infotehnoloogiale, luua avalikke internetipunkte, koolitada keskkonnaorganisatsioonide aktiviste ning teisi kodanikke, ja avada Ülikoolide ja teadusasutuste infovõrgud ka valitsusvälistele organisatsioonidele. VVO-d peaksid ise nende eesmärkide saavutamiseks kuluaaritööd tegema, nad võiksid ära teha suure osa tehnilisest tööst, mis võimaldaks keskkonna-alast teavet muuta tavakodanikele arusaadavamaks, näiteks koostada temaatilisi kaarte ja jooniseid. VVO-de tööplaani peaksid kuuluma pilootprojektid (IHEAL, PRTR jt.), parimate praktiliste meetodite seire ja info levitamine (rahvuskeelsed ümarlauad). Elektrooniliste infokanalitega tegelevate VVO-de tarvis loob ungari keskkonnaorganisatsioon "Green Spider/Roheline Ämblik" uue listiserveri ja kodulehe. Koduleht on juba üles seatud ja töötab, kuid seda peaks paremini ära kasutama (näiteks rahvuskeelseteks rakendusteks kas siis otse või linkide kaudu rahvuslikel kodulehekülgedel).

VVOde vaheliste koalitsioonide loomine on samuti väga mõjus viis edendada tsiviilühiskonna rolli konventsiooni ellurakendamise protsessis. Arutleti, millised on taoliste

koalitsioonide efektiivse koostöö eeldused. Sellised suured eesmärgid, nagu näiteks Arhusi Konventsiooni omad, ei ole tavaliselt üksikute VVOde peamisteks eesmärkideks, kuid need on vajalikud VVOde sihtide ellurakendamisel. Seetõttu saavutatakse edu tavaliselt suure arvu lõdvalt seotud keskkonnaorganisatsioonide ühistegevuse tulemusel.

Rahastamine on samuti oluline, eriti Ida-Euroopas, kus välisabi on olnud otsustava tähtsusega seni toimunud olulisemates ettevõtmistes.

Tehti veel teisigi üldisi märkusi, et on saabunud aeg Konventsiooni teksti lugeda ka positiivsema pilguga ja leida sellest võimalusi edu saavutamiseks; et Konventsiooni ellurakendamisega töötavate inimeste vahel peaks tugevdama eposti sidet; et kohalikud keskkonnakaitseorganisatsioonid vajavad enam toetust, kui riigi tasandi VVO-d, ja et VVO-dele on oluline säilitada oma positsioon tsiviilühiskonna peamiste esindajatena konventsiooni ellurakendamise protsessis (vastukaaluna äri ja tööstuse huvigruppidele)

TULEVASED TÖÖSTRUKTUURID

Üldsuse Kaasamise Kampaania Komitee (ÜKKK) nimel võttis sõna Euroopa Keskkonnabüroo Peasekretär John Hontelez, kes kirjeldas kuidas ÜKKK oli esile kerkinud Pan-Euroopa Ökofoorumi egiidi all ja viimase paari aasta jooksul tegutsenud Arhusi Konventsiooni teemaliste VVOde tegemiste taga asuva organisatoorse organina, tegeledes korjandusega, otsustades Ökodelegatsiooni koosseisu üle ja kontrollides kampaania üldkoordinaatori tegevust.

ÜKKK arvas, et oli tegutsenud küllaltki edukalt, kuid tegi ettepaneku edaspidi laiendada oma koosseisu, et parandada regioonide esindatust ja kogemuste ulatust. Selle ettepaneku järel, mis sai koosoleku aktiivse toetuse osaliseks, tekkis uus, kümneliikmeline komitee, kus on esindajaid kahest Euroopa Föderatsioonist ja rahvuslikest VVOdest: 2 SRÜ riikidest, 2 CEE riikidest, 2 Lääne Euroopast, üks Põhja Ameerikast ja üks Iisraelist – vt. Lisa I – ÜKKK liikmete nimekiri.

Järgnevas diskussioonis tehti veel rida täiendavaid ettepanekuid.

- ideed rajada igas riigis VVOde poolt konventsiooni rahvuslik keskus (*national focal point*) peeti kasulikuks, tingimusel et enamus VVOdest jõuab üksmeelele selles osas, kus nimetud keskus peaks asuma;
- Teine idee oli moodustada igas riigis Konventsiooni ellurakendamisega tegelevate VVOde konsortsium.
-
- * Tunnistati, et Ellurakendamise käigus esile kerkivate spetsiifiliste teemadega tegelemiseks on tarvis rakendada spetsialiseerunud VVOde tööühmi. Peamiste teemavaldkondadena nimetati saasteainete registreid, GMOsid, vastavuskorraldusi (need on samad teemad, millede edendamiseks loodi ka valitsusametnike tööühmad), aga samuti on vaja VVOsid, kes oleksid spetsialiseerunud üldsuse kaasamisele plaanide ja poliitikate loomisel, juurdepääsule õigusemõistmisele ja elektrooniliste infokanalite väljaarendamisele.

SEKTORITE VAHELINE DIALOOG

Konverents lõppes paneeldiskussiooniga, milles osalesid erinevate võtmesektorite esindajad, kes on seotud Arhusi Konventsiooni ellurakendamisega.

UN ECE, valitsuste, parlamentide, meedia, kohalike võimude, VVOde ja RECI esindajad rääkisid on vaatenurkadest Arhusi Konventsioonile ja oma rollidest ja plaanidest selle elluviimise protsessis.

VARIA

Moldaavia osutus antud konverentsi pidamiseks väga sobilikuks asukohaks nii osavõtjatele kui ka konventsiooni edendamise seisukohast omal maal. Fakt, et Ökofoorum toimus Moldaavias, oli valedamatult positiivse mõjuga selle konventsiooni ellurakendamise tasemele nimetatud maal, nii valitsuse kui valitsusväliste ringkondade hulgas. Paar ööpäeva enne Ökofoorumit ja Konventsioonile allakirjutanud riikide kohtumist sai Moldaavia endale esimesena konventsiooni ratifitseerinud riigi au. Veelgi enam, suurt edu saavutati ka infovabaduse seaduseelnõu arutamisel parlamendis kohtumistele eelnenud nädalatel.

Moldaavia VVOd olid konverentsikomitees esindatud kolme organisatsiooniga: Pro natura, Biotica ja Moldaavia Ökoliikumine. Nii need kui ka teised Moldaavia VVO-d osalesid aktiivselt Ökofoorumi ettevalmistamisel ja mängisid konverentsil silmapaistvat osa. Konverentsi avas Moldaavia President Petru Lucinshi ja Moldaavia ajakirjandus kajastas kohtumist väga ulatuslikult, mitme tele- ning raadiointervjuuga ja trükisõnas.

Konverentsi organiseeris rahvusvaheline konverentsikomitee kus oli esindajaid kahest Euroopa koostöövõrgust ja 9 riigi rahvuslikest VVOdest. Svetlana Arionescu Moldaavia VVO de Koostöö ja Sotsiaaluuringute Keskusest organiseeris kogu Moldaaviapoolse logistika, kusjuures teda abistas väike kohalik komitee. Mara Silina Euroopa Maasõpradest vastutas finants- ja administratiivküsimuste eest ja Jeremy Wates Euroopa Keskkonnabüroost oli Konverentsi komitee eesisujaks ja vastutas päevakava eest.

Ökofoorumit rahastas Taani Keskkonnakaitse Agentuur.

LISAINFORMATSIOON

Kisinjovi Deklaratsiooni täisteksti ja muud lisainfot Kisinjovis toimunud Ökofoorumi kohta leiate kodulehelt <http://www.participate.org/Moldova>, ja saate tellida Mara Silinalt, FoE Europe, 29 rue Blanche, B-1060 Brussels, Belgium, telefon +32-2-542-0184, faks +32-2-537-5596, e-post: mara.silina@foeeurope.org.

Muude küsimustega Arhusi Konventsiooni ellurakendamise käigu kohta võite esitada kampaania koordinaatorile Jeremy Watesile, epost: jwates@foeire.iol.ie, telefon/faks: +353-27-51333.

LISA I

Üldsuse Osalemise Kampania Komitee Liikmed

John Hontelez, Euroopa Keskkonnabüroo (järgnevalt valitud esimeheks)
Mara Silina, Euroopa Maasõbrad
Anna Onisimova, Mama 86, Ukraina
Olga Ponizova, Eco-Accord, Venemaa
Kliment Mindjov, Borrowed Nature, Bulgaaria
Linus Vainius, CEE Bankwatch Network, Leedu

Fe Sanchis Moreno, TERRA Keskkonnapoliitika Keskus, Hispaania
Mary Taylor, Suurbritannia Maasõbrad
Brian Rohan, Keskkonnaõiguse Instituut, USA
Ishai Menuchin, Shatil, Iisrael

N.B. Üldsuse Kaasamise Kampaania Komitee liikmed esindavad oma organisatsioone ja mitte iseennast.